

УДК: 159.923.2

© Сегеда О.О., Фурманець Б.І., 2012 р.

О.О. Сегеда, Б.І. Фурманець

Національний педагогічний університет
ім. Г.С. Сковороди, м. Харків;
Національний технічний
університет «ХПІ», м. Харків

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ЯК МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНИХ ФАХІВЦІВ

У статті висвітлені психолого-педагогічні аспекти сутності, змісту, умов і рекомендацій з розвитку професійного становлення студентів як майбутніх фахівців психолого-педагогічної діяльності. Приділена увага компонентам і критеріям щодо формування визначеного соціально-професійного явища у навчально-виховному процесі.

Ключеві слова: професійне становлення, психолого-педагогічна підготовленість, професійна мотивація, комплекс професійно-важливих показників.

А.А. Сегеда, Б.И. Фурманец

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТАНОВЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ КАК БУДУЩИХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

В статье раскрыты психолого-педагогические аспекты сущности, содержания, условий и рекомендаций по развитию профессионального становления студентов как будущих специалистов психолого-педагогической деятельности. Уделено внимание компонентам и критериям относительно формирования данного социально-профессионального явления в учебно-воспитательном процессе.

Ключевые слова: профессиональное становление, профессионально-психологическая подготовленность, профессиональная мотивация, комплекс профессионально-важных показателей.

A.A. Segeda, B.I. Furmanets

SCIENTIFIC-THEORETICAL DEFINITION OF PROFESSIONAL FORMATION OF STUDENTS AS FUTURE PSYCHOLOGO-PEDAGOGICAL EXPERTS

In article psihologo-pedagogical aspects of essence, the maintenance, conditions and recommendations about development of professional formation of students as future experts of psihologo-pedagogical activity are opened. The attention is paid to components and criteria concerning formation of the given socially-professional phenomenon in teaching and educational process.

Key words: professional formation, is professional-psychological readiness, professional motivation, a complex of is professional-important indicators.

Постановка та актуальність проблеми. Сучасний освітній простір актуалізує покращення професійного становлення студентів як майбутніх фахівців психолого-професійної сфери. Ми підтримуємо точку зору, згідно з якою профе-

сійне становлення майбутніх фахівців є постійно актуальною проблемою у теорії і практиці у сучасних вищих навчальних закладах, тому що цей феномен охоплює сукупність властивостей і утворень психології особистості студента і позитивно сприяє опануванню ним обраної професії. Відповідно, в умовах практично безперервного вдосконалення людського фактору та комп'ютерної інженерії постійно актуалізується професійна, психолого-педагогічна підготовка майбутніх спеціалістів. Практика психолого-педагогічної діяльності досвідчених спеціалістів свідчить про те, що майбутні фахівці покликані професійно виконувати комплексне завдання: всебічно духовно, світоглядно навчати молодь як майбутнє своєї країни.

Отже, є всі підстави говорити про те, що сьогодні особливо актуальною проблемою є покращення професійного становлення фахівців психолого-педагогічного напрямку. Саме в цьому напрямку перед освітянами є актуальною стратегія формування національної, професійно підготовленої психолого-педагогічної еліти, яку якісно і послідовно намагаються втілювати в життя вищі навчальні заклади.

На думку досвідчених психологів-педагогів, успішність психолого-педагогічної діяльності випускників вищих навчальних закладів, в першу чергу, залежить від високого рівня розвинутого психолого-педагогічного та професійного становлення майбутніх фахівців і його спрямованості до конкретної практики.

Значення дослідження поставленої проблеми підтверджується аналізом науково-теоретичних положень і практичних висновків щодо умов поліпшення всебічного професійного становлення суб'єктів різних професій, які визначені авторитетними вченими у літературних джерелах.

Проблема професійного, психолого-педагогічного становлення майбутніх фахівців різної спрямованості розглядається в працях Ананьєва Б.Г., Бандурки О.М., Бочарової С.П., Землянської О.В., Богданової І.М., Архангельського С.О., Вітвіцької С.С., Карпова О.В., Клімова Є.О., Корольчука М.С., Крайнюка В.М., Маркової А.Д., Столяренко С.Д., Рубінштейна С.Л. та ін.. Вчені педагоги і психологи вважають, що вирішення даної проблеми припускає не тільки покращення сучасного процесу психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців

до професійної діяльності та визначення рівня соціальної і професійної зацікавленості, але й ще вдосконалення їх професійного фаху з урахуванням наявності певного рівня професійної мотивації, професійних знань, умінь і навичок, професійно важливих психолого-педагогічних якостей.

Отже, вище визначені науково-теоретичні аргументи і положення свідчать про те, що актуальним є завдання отримати більш повніше уявлення про психолого-педагогічний зміст і значення подальшого розвитку професійного становлення студентів як майбутніх фахівців освітянської сфери. Досвід роботи у вищих навчальних закладах показує, що професійне становлення суб'єктів освітянської сфери є важливим критерієм успішного виконання ними завдань соціально-духовної, професійної, психолого-педагогічної підготовки.

Мета статті визначається всебічним аналізом і обґрунтуванням психолого-педагогічних особливостей та основних умов професійного становлення студентів як майбутніх фахівців психолого-педагогічної сфери.

Мета статті спонукає до вирішення наступних науково-теоретичних завдань: провести психолого-педагогічний аналіз основних науково-теоретичних положень професійного становлення суб'єктів навчальної та професійної діяльності; визначити психолого-педагогічні особливості професійного становлення майбутніх фахівців психолого-педагогічної сфери; обґрунтувати психолого-педагогічні показники, основні умови та рекомендації щодо професійного становлення студентів як майбутніх фахівців.

Визначена мета і науково-теоретичні завдання дозволяють цілеспрямовано викласти інноваційне розуміння сутності і змісту професійного становлення майбутніх фахівців психолого-педагогічної сфери і подальшого його вдосконалення у процесі їхньої цілеспрямованої педагогічної і психолого-професійної підготовки у навчальному закладі.

Основний зміст проблеми. Проведення науково-теоретичного аналізу психолого-педагогічних праць вчених дозволив повніше розглядати професійне становлення студентів, майбутніх фахівців як сучасну і важливу передумову вдосконалення психолого-педагогічної підготовки та перспективної практичної діяльно-

сті. Слід зауважити, що ця проблема постійно аналізується з окремих сторін свого змісту психологами, педагогами і дослідниками. Проведемо стислий аналіз її науково-теоретичних аспектів.

Бандурка О.М., Бочарова С.П., Землянська О.В. мають єдиний погляд на те, що професійне становлення є основою розвитку особистості як професіонала, при цьому підкреслюють, що його зміст базується на міцній професійній мотивації, психолого-педагогічних здібностях, професійних якостях, знаннях, уміннях і навичках, які набувають студенти як майбутні фахівці [2]. Богданова І.М. вважає, що науково-теоретичні основи професійного становлення як передумови ефективної навчальної і психолого-педагогічної діяльності розвиваються з урахуванням індивідуально-психологічних можливостей людини як майбутнього фахівця [3]. Трофімов Ю.Л., Гончарук П.А. переконливо висловлюють думку про те, що професійну підготовку до майбутньої фахової діяльності, як найважливішого чинника професійного становлення, краще всього відтворювати з урахуванням двох основних показників: професійної придатності і професійної спрямованості. Психолого-професійна підготовка до майбутньої діяльності здійснюється через співвідношення професійних, психологічних і педагогічних факторів. Професійна спрямованість до діяльності припускає аналіз психолого-педагогічних мотивів і потреб майбутнього фахівця і професійно-важливих якостей, які він розвиває у процесі навчання.

Дуткевич Т.В. і Савицька О.В. відзначають, що професійне становлення є невід'ємною частиною соціально-професійного розвитку особистості як майбутнього фахівця. При цьому слід враховувати наявність у суб'єктів майбутньої професійної діяльності постійної, стабільної психологічної структури як особистості, показники якої можуть зазнавати істотних змін, залежно від умов, видів і форм психолого-педагогічної підготовки [4]. Столяренко Л.Д. у своїх працях звертає увагу на більш тісніше поєднання методичного, педагогічного, психологічного і професійного компонентів при підготовці студентів як майбутніх фахівців [8]. Немає сумніву в тім, що саме такий системний психолого-педагогічний підхід

може сприяти покращенню професійного становлення студентів вищих навчальних закладів.

Широко проблему професійного становлення розглядають Корольчук М.С., Крайнюк В.М. [5]. На їхню переконливу думку, професійне становлення студентів як майбутніх фахівців є цілковито організований процес професійного розвитку особистості, зацікавленого освоєння і закріплення професійно важливих знань і якостей стосовно обраного виду майбутньої діяльності, визначення своєї плідної активності у навчально-виховному процесі і, головне, самоствердження свого особистісного потенціалу для досягнення кращих показників його розвитку.

Відомий педагог Архангельский С.І. визначив психолого-педагогічний аспект професійного становлення. Він підкреслює, що майбутній фахівець у галузі педагогіки повинен пройти становлення з метою стати педагогічно компетентною людиною, якій притаманні висока духовність, морально-етичні переконання, педагогічна і психологічна культура, творче мислення і професійні вміння аналізувати навчально-виховні ситуації [1]. Майже всі педагоги і психологи поєднують професійне становлення майбутніх фахівців з всебічним розвитком і формуванням особистості студента у процесі навчання і виховання.

Підсумовуючи точки зору приведених авторів, можна визначити основні напрямки професійного становлення студентів як майбутніх психолого-педагогічних фахівців.

1. Забезпечення відповідності індивідуально-психологічних особливостей особистості студента сучасним вимогам до професії педагога, психолога.

2. Цілеспрямоване формування професійних мотивів і соціальних потреб щодо досягнення високого рівня професійного психолого-педагогічного розвитку.

3. Професійне становлення майбутніх психолого-педагогічних фахівців слід розглядати як головну частину соціалізації і професіоналізації особистості студента, яка спрямована на стійке формування професійної мотивації, високого рівня психолого-педагогічних і професійних якостей, знань, вмінь і навичок.

Таким чином, професійне становлення – це організований процес оптимального оволодіння психолого-педагогічною технологією, стосовно обраної професії, зацікавленого набуття професійних якостей, знань, вмінь, навичок і одночасним вдосконаленням індивідуальних особливостей з головною метою – у майбутньому успішно виконувати обов'язки педагога чи психолога.

Визначені сутність і зміст напрямків професійного становлення майбутніх психолого-педагогічних фахівців повинні бути доповнені системою певних психолого-педагогічних показників.

Враховуючи змістовні точки зору попередньо розглянутих вчених педагогів і психологів, на наш погляд, професійне становлення студентів як майбутніх фахівців повинно починатися з виявлення та розвитку такого важливого показника як психолого-педагогічна готовність до професійної діяльності. Цей вагомий показник характеризується системою наступних критеріїв: всебічним індивідуальним розвитком особистості як перспективного фахівця; наявністю емоційно-вольової стійкості; високим рівнем професійної мотивації до обраної професії; розвинутими професійно важливими якостями, бажанням досягти високого успіху в професійному розвитку.

Психолого-педагогічна готовність передбачає вміння студентів визначати власну установку до реального, успішного результату у навчанні на підставі розвинутих індивідуально-психологічних особливостей, творчо відтворювати професійну винахідливість та ініціативу; дотримання високого рівня відповідальності у досягненні професійно-навчальної мети.

Психолого-педагогічний досвід свідчить, що показники і критерії психолого-педагогічної готовності активно розвиваються під впливом чітко організованого навчального процесу студентів вищих навчальних закладів. Ця умова забезпечує правильному прояву потреби духовного і соціально-інтелектуального характеру, тобто у пізнанні істини, вдосконаленні професійних знань, кращого виконання навчальних завдань, розвитку професійного інтересу до майбутньої психолого-педагогічної діяльності.

Слід переконливо наголосити, що процес професійного становлення тісно пов'язаний з глибоко усвідомленим відношенням до проявлення активної зацікавленості навчанням. Теорія і практика освітянської роботи свідчить про те, що професійна зацікавленість студентів в навчанні визначається, саме, високим рівнем професійного інтересу до кращого становлення. Досвід свідчить, що чим більш міцніша професійна зацікавленість, тим більше продуктивно студент проходить професійне становлення.

Спираючись на досвід вивчення рівня професійного становлення студентів університетів, нами виявлено тісну єдність досягнення рівня професійного становлення з рівнем розвинутих індивідуальних особливостей (позитивних пізнавальних можливостей, рис характеру та спеціальних здібностей) студентів як майбутніх психолого-педагогічних фахівців.

Таким чином, існує закономірний зв'язок розвитку індивідуально-психологічних особливостей, психолого-педагогічних якостей та психолого-педагогічної мотивації підвищувати рівень професійного становлення. Подібна закономірність, у свою чергу, визначається глибоко усвідомленим відношенням до плідного навчання та якісної практики у його процесі.

Психолого-педагогічний досвід показує, що саме студент як майбутній фахівець психолого-педагогічної сфери зобов'язаний мати міцну професійну мотивацію (професійне бажання та прагнення) до системного професійного становлення.

Дослідники закономірно пов'язують досягнутий рівень професійного становлення студентів як майбутніх фахівців з таким показником як емоційно-вольова стійкість, що визначає їх готовність зберігати достатній рівень психічного і фізичного стану, вольових якостей, особливо при стресових навантаженнях на їхню психіку у навчально-виховному процесі.

На наш погляд, емоційно-вольову стійкість слід розглядати як важливий і необхідний показник цілеспрямованого професійного становлення. Він може визначатися низкою наступних критеріїв: домінування позитивних психічних станів, правильне педагогічне сприймання навчального процесу, проявом потрібних

вольових зусиль, установкою на плідні емоції та почуття до пізнавальної діяльності, доцільною інформованістю щодо реальної психолого-педагогічної діяльності на робочих місцях.

Домінування подібних критеріїв у студентів як майбутніх фахівців психолого-педагогічного напрямку зміцнює їхню віру в успішне навчання та досягнення високого рівня психолого-педагогічної підготовленості. Саме ця умова є особливо важливою для успішного професійного становлення, конструктивного подолання труднощів на шляху його розвитку.

Психолого-педагогічний досвід дозволяє надати одну з головних рекомендацій щодо урахування ще однієї важливої закономірності, яка свідчить, що чим повніше і доступніше викладається студентам їх майбутня професійна діяльність, тим більшу роль в її опануванні грає система духовного, інтелектуального та психолого-педагогічного розвитку студентів.

Тобто, професійне становлення як комплексне соціально-професійне явище ефективно розвивається за наявності зацікавленої, професійно мотивованої та цілеспрямованої психолого-педагогічної підготовки студентів в університеті. Важливо втілювати у свідомість студентів просте правило: досягти максимального, своєчасного професійного становлення може кожен студент як майбутній фахівець за умови зацікавленого та усвідомленого відношення до цього процесу.

Психолого-педагогічний досвід підготовки психологів і педагогів в університетах свідчить про важливість розробки цільової програми розвитку професійного становлення студентів як майбутніх фахівців.

Подібну програму слід розробляти з урахуванням системного підходу до психолого-педагогічної підготовки студентів як майбутніх фахівців. При цьому її основними положеннями можуть бути: чітка мета професійного становлення; дослідницький аналіз основних показників і критеріїв якісного становлення; вивчення індивідуально-психологічних особливостей студентів як майбутніх фахівців, кваліфіковані рекомендації щодо психолого-педагогічної допомоги та ін. В програмі повинні визначатися можливі досягнення студентів у професійному становленні на підставі тих показників, які розкривають його основний зміст: ви-

значений рівень професійної мотивації (професійна зацікавленість, бажання краще навчатися); досягнення рівня професійних якостей, знань і вмінь; наявність усвідомленої відповідальності з набуття професійного фаху; психолого-педагогічна готовність, емоційно-вольова стійкість до якісного навчання і опанування майбутньої психолого-педагогічної діяльності.

Викладений зміст проблеми професійного становлення студентів як майбутніх фахівців дозволяє акцентувати увагу на наступних важливих психолого-педагогічних аспектах, які визначають його зміст.

На наш погляд, розвиток і вдосконалення професійного становлення майбутніх фахівців у галузі педагогіки чи психології вимагає обов'язкового дотримання низки наступних психолого-педагогічних рекомендацій: професійне становлення студентів розглядати як важливу, динамічну, психолого-педагогічну проблему життєдіяльності університетів, при цьому менше допускати категоричних оцінок, а чіткіше продовжувати вдосконалювати його показники і критерії. Успішне професійне становлення студентів як майбутніх фахівців психолого-педагогічної сфери більш якісно і конкретно вивчати, здійснювати його аналіз, при цьому виявляти і враховувати індивідуально-психологічні можливості та особливості студентів.

Висновки.

Професійне становлення студентів – це важлива психолого-педагогічна проблема, яка за своїм вирішенням визначає якісний процес соціалізації та професіоналізації студентів як майбутніх фахівців у теорії, практиці педагогіки і психології. Вона базується на професійній мотивації, системі отриманих професійних знань, вмінь і розвинутих психолого-педагогічних якостях. Виконання викладеного її змісту, умов, програми і рекомендацій щодо розвитку дозволяє використовувати психолого-педагогічні інновації системної, професійної, психолого-педагогічної підготовки майбутніх психологів і педагогів. Основними механізмами розвитку професійного становлення студентів слід, у першу чергу, брати до уваги психологічну готовність і емоційно-вольову стійкість та комплекс важли-

вих показників, які забезпечують системний розвиток професійного становлення студентів як майбутніх психолого-педагогічних фахівців.

Список літератури

1. Архангельский С.И. Лекции по научной организации учебного процесса в высшей школе. – М.: Просвещение. 1976. – 245 с.
2. Бандурка А.М., Бочарова З.П., Землянська Е.В. Психология управления. – Харьков: ТОВ «Фортуна-пресс», 1998. – 464с.
3. Богданова І.М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вчителів на основі інноваційних технологій. –К.,1998. – 440с.
4. Вітвіцька С.С. Основи педагогіки вищої школи: підручник для студентів. –Київ: ЦНЛ, 2006. – 384с.
5. Корольчук М.С., Крайнюк В.М. Теорія і практика професійного психологічного відбору. – Київ: Ніка-Центр, 2006. – 533с.
6. Маркова А.К. Психология профессионализма. – М.: МГФ «Знание», 1996. – 308 с.
7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб.: Питер, 2001. – 720 с.
8. Столяренко Л.Д. Основы психологии. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. – 736 с.